

نقش معماری شهری در کاهش جرایم

یکی از عوامل مؤثر در وقوع جرم، محیط اجتماع و زندگی است و بررسی موضوعاتی همچون کیفیت و نحوه معماری مسکن و چگونگی شهرسازی در جوامع و شهرهای مختلف یک کشور و یا محله های متفاوت یک شهر مبین تأثیرگذاری محیط بر بزهکاری است. نوع و کیفیت معماری و شهرسازی در کاهش یا افزایش وقوع جرایم تأثیر بسیاری دارد، هرچند در تصویب قوانین به این موضوع توجه چندانی نشده است، به گونه ای که امروزه درصد قابل توجهی از جرایم محل نظم، امنیت و آسایش عمومی افراد ناشی از همین موضوع، یعنی بی توجهی به معماری و شهرسازی صحیح و اصولی است و فقدان ضمانت اجرایی کیفی مؤثر در قوانین مربوط به شهرسازی و معماری مشکل را مضاعف نموده است.

از آنجا که کیفیت معماری و شهرسازی بر منش و خلق و خوی انسان ها تأثیر فراوانی می گذارد، به نحوی که افراد ساکن در یک شهر فاسد و منحرف امکان رشد و تعالی ندارند، از این رو در طراحی شهرها و معماری شهری باید به الگوهای معماری اسلامی و ایرانی که متناسب با خصوصیات اجتماعی و فرهنگی کشورمان هستند، توجه شده و در الگوبرداری از طراحی های سایر کشورها مراقبت شود که از هویت اسلامی خارج نگردد. لذا ضروری است که میدان ها، بوستا نها، مجتمع های مسکونی، پایانه ها و دیگر مراکز براساس الگوهای معماری اسلامی و ایرانی احداث شوند و در معماری شهری، از بوستان ها و میدان ها تا خود شهر از جمله ساختما نهایی تجاری، مسکونی و اداری به نحوی عمل شود که فضای شهر نمادی از آموزه های اخلاقی و دینی باشد. در این صورت است که از وقوع جرایم تا حد بسیاری کاسته شده و امنیت اجتماعی افزایش می یابد. در حال حاضر تلاش در جهت طرح چشم اندازی روشن برای مدیریت شهری ضروری است.

چند راهکار در بکارگیری اصول جلوگیری از جرائم توسط طراحی محیطی در ایران:

جلوگیری از جرائم توسط طراحی محیطی مقوله جدیدی نیست. اجداد ما این موضوع را در طراحی شهرها و محله هایشان رعایت می کردند.

امروز ما مسئول طراحی محیط زندگی مان به نحوی هستیم که ایمنی بیشتر شود و این باعث بهبود در کیفیت زندگی ما می گردد. در بعضی شهرها راه حل هایی به صورت ضوابط و قانون وجود دارد. به عنوان مثال در شبها تمام فروشگاهها به دلیل بعضی از فضاهایی که دروینترین مغازه هایشان وجود دارد باید وینترین مغازه های خود را روشن کنند. راه حل دیگر زنده نگهداشتن این فضاها تحت نظارت عموم است به این معنی که فضاهای شهری به نحوی طراحی می شوند که مردمی که آن را می بینند یا در آن می رانند بتوانند این فضاها را کنترل کنند به این دلیل کنجهایی که در تاریکی وجود دارد یا تحت نظارت مردم نیستند می توانند تبدیل به فضاهای غیر قابل دفاع شوند.

بنابراین ما تمام شهرهای ایران را باید بررسی کنیم، تمام این فضاها باید تعریف شوند و راه حلهای مناسبی برای آنها فکر شود. این راه حل ها می توانند در چیدمان مبلمان شهری استفاده شوند. نکته مهمی که باید مراعات شود این است که مطالعات و بررسی ها باید بر اساس مشخصات محلی باشند و راه حل ها نیز باید بر اساس همان

اطلاعات محلی باشند. به هر حال جلوگیری از جرائم توسط طراحی محیطی در ایران مهم و لازم است و ایجاد آن ممکن است با ملاحظه بعضی از این موارد امکان پذیر باشد:

(۱) بر پایه تجربیات و مفهوم های جهانی؛

(۲) بر پایه فرهنگ و اعتقادات مذهبی؛

مرحله بعدی تعریف و بیان مفهوم های جهانی توسط فرهنگ و اعتقادات محلی - مذهبی است. اسلام بر محرم و نامحرم بودن زن و مرد تاکید زیادی کرده و این مورد قوانین خاصی را دیکته می کند که اصل اساسی در جامعه اسلامی است و در نتیجه این قوانین ما را به روشهای خاصی در طراحی محیطی هدایت می نماید. فضاهایی که علاوه بر امنیت در مقابل جرائم متعدد باید دختران و زنان را در مقابل مردان غریبه (نامحرم) حفظ کند. بنابراین برای جامعه ما فضاهای شهری باید علاوه بر امنیت، حجابی نیز برای مردم باشد.

طراحی شهری در پیشگیری جرم:

یکی از مهمترین عوامل سازنده کیفیت مطلوب در زندگی انسان، موضوع ((امنیت محیط زندگی)) و مصون ماندن افراد اجتماع از خطرات، آلودگی ها و ناهنجاری ها در محیط زندگی است، جان لنگ نظریه پرداز مشهور آمریکایی، در کنار سایر نیازهای فیزیولوژیک انسانی مثل غذا، سرپناه و بهداشت موضوع ((امنیت)) و مصون ماندن از خطرات و آلودگی ها را هم مطرح می کند. وجود محیطی امن برای زندگی در کنار سایر نیازهای اساسی فیزیولوژیکی و داشتن آرامش خاطر و به دور از اضطراب و نگرانی موهبت و ضرورت حیاتی زندگی انسانی است. احساس نا امنی در محیط و نگرانی های ناشی از مکان های ناامن در محیط و نگرانی های ناشی بر سایر فعالیت های انسانی تاثیر می گذارد و امور اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و ... به درستی انجام پذیر نخواهد بود و در پاره ای موارد حاد، فعالیت های روزمره اجتماعی به طور کامل مختل می شود.

ناهنجاری های اجتماعی و جرایم محیط شهری از موارد اصلی نا امنی محیط زندگی و سلب کننده امنیت شهرها و در نتیجه مختل شدن آرامش و آسایش خاطر مردم است. انسان، خواسته و ناخواسته چه در درون منزل مسکونی خود و چه در محیط خارج از خانه و در عرصه های همگانی، با احتمال وقوع جرم و ناهنجاری اجتماعی رو به رو و خطر وقوع جرم همواره شهروندان را تهدید می کند.

برخی از آثار و تبعات سوء نا امنی و نگرانی های ناشی از مکان های ناامن در محیط زندگی انسان عبارت است از:

- وجود اضطراب و نگرانی در محیط در زندگی و فعالیتهای روزمره

- تخلیه محل از جمعیت ساکن و رویکرد جمعیت گریزی یا رشد منفی جمعیت منطقه

- تحت الشعاع قرار گرفتن امور اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی محیط

- تنزل منزلت اجتماعی منطقه

- نقل مکان ساکنان قدیمی و جایگزینی آنان با اقشار پر دردر و ناهنجار

- تنزل قیمت اماکن در مناطق ناامن نسبت به سایر مناطق

- روند صعودی ایجاد اماکن مخروبه یا رها شده در محله

این است که بافتهای قدیمی به صورت محیطهای نامناسب و ناهنجار در مرکز شهرها خود نمایی می کند. همانگونه که در مسئله بهداشت و درمان اجتماعات انسان موضوع پیشگیری از بیماری ها مقدم بر درمان آنهاست، و این مطلب در حکم اصلی ریشه ای پذیرفته شده است. در خصوص جرایم، شهری نیز جلوگیری و پیشگیری کردن از وقوع جرایم، مقدم بر تمامی اقداماتی است که دولت و دستگاههای قضایی و انتظامی کشور طی سلسله اقداماتی بر هزینه انجام می دهند تا فرد مجرم را بعد از ارتکاب جرم، اصلاح و تربیت یا مجازات و تعزیر و یا تبعید کنند. بنابراین، پیشگیری از جرایم بر سلسله اعمالی که اولیای امور اجتماع، بعد از ارتکاب جرم توسط مجرم، انجام می دهند اولویت دارد، چه از نظر جنبه های اقتصادی و صرفه جویی های ناشی از آن و چه از حیث ابعاد فرهنگی و سیاسی. در آمریکا، در اواخر دهه 1960 و اوایل دهه 1970 آمار و میزان جرم به طرز بی سابقه ای افزایش یافت و به طوری که سیاستمداران، دولت مداران، محققان و دانشگاهیان در جستجوی راههای عملی برای حل مشکلات ناشی از جرم در جامعه بر آمدند.

از میان راه حل های ارائه شده راه حل های پیشنهادی طراحان شهری و مهندسان معمار حاوی ملاک های لازم و مناسب تر از بقیه تشخیص داده شد. راه حل طراحان شهری و مهندسان معمار بسیار ساده بود:

- طراحی شهری و محیط کالبدی می تواند با به وجود آوردن امکان مشاهده مجرمان و در نتیجه پیشگیری از جرم یا کمک به بازداشت مجرمان بر رفتار شهروندان تاثیر بگذارد.

- محیط کالبدی می تواند، از طریق افزایش امکان کنترل و مراقبت و نظارت در فضاهای شهری و عرصه های عمومی در زمان وقوع جرم برای کاهش جرم مورد استفاده شهروندان قرار گیرد.

نتیجه:

تلاش در جهت پیشگیری از جرایم، منحصرأ در حوزه اختیارات قوه قضائیه نبوده و سایر دستگاههای دولتی از جمله شهرداری ها، مدیریت جهاد کشاورزی، منابع طبیعی، آموزش و پرورش، تربیت بدنی و ... بعنوان نهادهای دولتی ذیمدخل در امر مدیریت شهری میتوانند نقش موثر و سازنده ای را ایفاء نمایند. عملکرد شهرداری ها در ساماندهی مناطق حاشیه نشین شهرها و برنامه ریزی در جهت پیشگیری از تشکیل اینگونه محلات، موجب جلوگیری از تجمع بخش اعظمی از مجرمین و عدم ظهور قابلیت های فردی مجرمین بالقوه در نتیجه اثرپذیری از محیط اجتماعی است. همچنین نقش شهرداری ها در پیشگیری از جرایم تصرف عدوانی و انتقال مال غیر از طریق تسهیل صدور مجوز دیوارکشی در اراضی خصوصی و دولتی، قابل توجه است. مضافاً اینکه توجه به طراحی فضاهای عمومی همچون پارکها و در نظر گرفتن آداب و رسوم و عقاید مذهبی نیز از این مهم بی بهره نیست. مدیریت های جهادکشاورزی و ادارات منابع طبیعی بعنوان دیگر دستگاههایی که طرف دعوی تعداد قابل توجهی از پرونده های کیفری می باشند با اتخاذ تصمیمات مناسب و کارآمد و اجرای طرحها و تامین مایحتاج ضروری روستاییان و عشایر می توانند در پیشگیری از جرم موثر واقع گردند.

زهرا رضاپور منفرد/ کارشناس ارشد معماری